

Stále mám v hlave hudbu...

Rozhovor s klaviristkou Evou Virsik

Katarína Godárová

Eva Virsik sa narodila v Bratislave, kde sa stala verejnosti známou už ako dieťa. Po prvý raz vystúpila v Slovenskej televízii ako štvorročná: už od detstva hrala na klavíri, vystupovala, chodila na súťaže, nahrávala, navyše komponovala vlastné skladby (neskôr vyšli v USA pod titulom *I Have Music*, Keyart Productions, 2002). Od detstva vyhrávala klavírne súťaže a ako jedenásťročná bola prijatá na Konzervatórium v Bratislave. O štyri roky ako najmladšia účastníčka aj ako prvá Slovenka vyhrala súťaž Bedřicha Smetanu. Štúdium na bratislavskom Konzervatóriu ukončila ako sedemnásťročná a pokračovala na Štátnom Konzervatóriu P. I. Čajkovského v Moskve pod vedením svetoznámych osobností Jakova Zaka a Stanislava Nejgauza, kde strávila 8 rokov. Postgraduálne štúdium ukončila s titulom Doktor hudobného umenia (1980).

Po návrate na Slovensko pôsobila ako odborný asistent na VŠMU, stala sa laureátkou na medzinárodnej klavírnej súťaži Maria Callas Grand Prix v Aténach (1981), neskôr odišla zo Slovenska do zahraničia (1984), kde pôsobila ako aktívna klaviristka i pedagogička. Niekoľko rokov žila v Nemecku, vydala sa a usadila v USA, pričom po celom svete účinkovala v početných sólových recitáloch, na koncertných vystúpeniach s orchestrami i v komorných programoch. Stačí spomenúť Carnegie Hall v New Yorku, spoluprácu s Berlínskym rozhlasovým orchestrom, Portland Symphony Orchestra v USA, Orchestre National de Lille vo Francúzsku. Vystupovala koncertne i na mnohých hudobných inštitúciách a univerzitách, najmä v Nemecku na vysokých školách v Berlíne, Hamburgu, Mainzi, Frankfurtu a Freiburgu, na Konzervatóriu Leopolda Mozarta v Augsburgu, v Rusku na Konzervatóriu v Archangeľsku, v Čechách na AMU v Prahe, v USA na Univerzite Yale, na Konzervatóriu v Portlande... Opakovane hrala ako sólistka s Eastern Connecticut Symphony a s Orchestra of Southern Finger Lakes (New York). Účinkovala aj s významnými orchestrálnymi hudobnými telesami na Slovensku. Predstavila sa na svetových festivaloch v Rusku, USA, v Nemecku či na Slovensku, ako aj na podujatiach v Turecku i v Južnej Kórei. Z množstva významnejších ocenení môžeme spomenúť uznanie za kultúrnu reprezentáciu Slovenska, ktoré získala od Slovensko-amerického kultúrneho centra v New Yorku (2010).

Po celý život sa venovala systematickej pedagogickej činnosti (Slovensko, Nemecko, USA a i.), viedla aj interpretačné kurzy, v súčasnosti vyučuje v Bratislave. Eva Virsik je Steinway Artist.

Viac informácií na: <http://www.evavirsik.com/Slovensky.html>

Katarína Godárová: *Koho považujete za najdôležitejšieho človeka, ktorý vás nasmeroval k hudobnému umeniu, ktorý má najväčšiu zásluhu na tom, že ste išli na konzervatórium v Bratislave, a následne na významné moskovské Konzervatórium P. I. Čajkovského? Kto bol taký rozhodujúci vo Vašom živote?*

Eva Virsik: Tak to je úplne ľahká otázka a z mojej strany veľmi jednoznačná odpoveď, lebo mojím prvým učiteľom bol hudobný skladateľ Dušan Martinček. Keď ma začal učiť, bol ešte veľmi mladým študentom, končil vysokú školu – kompozíciu a klavír. Myslím si, že hru na klavíri študoval u Rudolfa Macudziňského.

KG: *Vraj bol excelentným klaviristom.*

EV: Bol a ja som k nemu chodila od svojich štyroch rokov. Martinček bol veľmi unesený ruskou klavírnou školou, celkovo, nielen vývojom klavírnej techniky, ale vôbec systémom a hudobným vedením. Veľmi ho to zaujímalo. Dokonca mi od malička dával hrať skladbičky z tej tzv. ruskej klavírnej školy, ktoré sa dávali hrávať deťom priamo v Rusku. U nás to vtedy nebola veľmi móda. Pamätám si, že noty, ktoré som dostala, veľmi zapáchali ruským lepom. To som vtedy nevedela, dozvedela som sa to, až keď som už bola v Moskve a lepili sme si na zimu okná... a ten lep bol úplne ten istý – skutočne, ostal mi taký vnem... Ja mám akosi zvláštne rozvinuté zmysly, okrem absolútneho sluchu (teda pamäti na výšku tónu) si vizuálne pamätám aj farby a ešte aj vône. Takže mám niekedy veľmi zaujímavé životné asociácie. Ten lep, to je jedna z nich. Keď som už trochu vyrástla, mala som tak asi 9 rokov, Martinček dokonca hovoril s mojimi rodičmi, či by nebolo možné vybaviť, aby ma prijali na Centrálnu hudobnú školu v Moskve (CHŠ). Chcel ma tam poslať ako malé dieťa, lebo zrejme videl vo mne nejakú perspektívu, a dokonca menoval učiteľov. Centrálna hudobná škola v Moskve bola spojená s Konzervatóriom, každý z tých pedagógov, profesorov, tých veľkých mien Konzervatória, držal ochrannú ruku nad určitými učiteľmi, teda

ich žiakmi na CHŠ. Čiže bola to jedna obrovská kontinuita. Raz do mesiaca videli, ako hrá nejaké 6 – 7-ročné dieťa, potom sa ten dotýčný dostal trebárs do ich triedy, a tak mohli jeho vývoj sledovať skutočne od základov až po vrchol tej pyramídy. Martinček vtedy hovoril: „... do Moskvy, do Moskvy, k Jakovovi Zakovi alebo Levovi Naumovovi“. Boli to veľké mená, ale tomu som vtedy vôbec nerozumela. Keď som však prišla do Moskvy, už som vedela, kto sú... Vtedy k tomu, samozrejme, nedošlo, pretože moji rodičia ma ako malé dieťa do Sovietskeho zväzu nechceli pustiť, mali voči tomu veľa výhrad. Takže som zostala u neho. Dá sa povedať, že som podľa ruskej školy išla až do jedenástich rokov – a vtedy som bola ako mimoriadna žiačka prijatá na štúdium hry na klavíri na bratislavské Konzervatórium. Musela to byť výnimka, lebo som nemala pätnásť rokov. Jednoznačne teda musím povedať, že Martinček mal na moju budúcnosť určujúci vplyv. Na konzervatóriu ma potom učila Blažena Lichnerová, a to bola tiež dobrá učiteľka.

KG: *Nie je až taká známa.*

EV: Nie. Bola však dobrou učiteľkou. Dávala mi veľkú voľnosť, mala talent na výber repertoáru, netlačila v ničom a nič mi nemenila, ani v oblasti techniky, resp. klavírneho mechanizmu – ja to rada takto volám, pretože keď to nazývajú technika, je to veľmi široký pojem. Technika je odvodená z gréckeho slova *techné*, a to je vlastne umenie. Umenie toho, ako hrať, ako ovládam nástroj. Avšak pod technikou sa dnes, už dlhé roky, rozumie zbehosť, klavírna gymnastika, akási akrobacia... a to nemá s hudbou nič spoločné. Veď dnes to už koniec-koncov majú všetci. Ja hovorím rada o základe, ako po každej stránke ovládať nástroj. Viem, že väčšine našich študentov, ktorí prišli študovať do Moskvy nielen hru na klavíri, ale aj hru na iných nástrojoch, museli toho veľmi veľa meniť, prerábať prístup k nástroju a tvorbu tónu, celý mechanizmus hry – a so mnou tam po stránke mechanizmu nikto nič nerobil. Dušanovi Martinčekovi teda jednoznačne vďačím za to, že mi postavil taký dobrý základ, že keď som potom prišla do Moskvy, mohla som pokračovať v hudobnom vývoji.

KG: *Mali ste teda výhodu, že ste od začiatku mali ruskú školu.*

EV: Áno, to som si ale vtedy neuvedomovala, až neskôr. Samozrejme, že boli ťažšie diela a bolo treba poradiť, ale nikto mi nič neprerábal, čo bola podľa mňa veľká výhoda – mohla som pracovať ďalej a nemusela som sa zastaviť. Čo sa zmenilo, keď som išla do Moskvy? Odmietla som chodiť na súťaže. V Moskve som chcela pracovať na repertoári.

KG: *Moskovská škola platila vtedy za najlepšiu školu na svete – aspoň v našom socialistickom svete sme tak vedeli, ale mám pocit, že to platilo celosvetovo.*

EV: Predpokladáte správne, bola vyslovene najlepšou klavírnou školou na svete. Zo západných škôl bola jedinou konkurenciou azda len Julliard School of Music, ale aj odtiaľ prichádzali nejakí študenti na stáže do Moskvy a prerábali ich.

KG: *Učilo tam veľa významných osobností. Okrem Stanislava Nejgauza, ktorý bol vašim hlavným učiteľom, ste sa určite stretli s mnohými inými významnými hudobníkmi. Na koho si spomínate?*

EV: Nuž viete, keď sme robili zápočty a skúšky, učitelia sedeli hore na balkóne a niekedy to bolo strašné. Samozrejme, keď mohol, bol tam Stanislav Nejgauz. Predstavte si, že tam sedel aj Jakov Zak, Jakov Flier, Viera Gornostajevová, Jevgenij Malinin, Boris Zemlanskij, Sergej Dorenskij, Dmitrij Baškirov, Lev Naumov, Bella Davidovičová... a teda, keď na balkóne sedelo päť či šesť z nich a hrali ste hoci len obyčajný zápočet, bol to

obrovský pocit zodpovednosti. Chcete ukázať aspoň to, že niečo robíte, že tam nie ste zbytočne... a keď vám tam sedel aj vlastný profesor, tak ste chceli nejako zachovať tú jeho vizitku.

KG: *V roku 2007 vyšla v Moskve ruská kniha „Nejgauzy : Gustav, Genrich, Stanislav“. V tejto knihe je okrem iných aj fotka Stanislava Nejgauza pri klavíri s jeho žiakmi okolo. Na tej fotke figurujú traja Slováci, medzi nimi aj vy. Cítili sa študenti Nejgauzovcov spriaznení? Zdá sa, že to rozhodne nebolo len tak, že človek príde na hodinu a odíde. Pili ste spolu čaj, rozprávali ste sa nielen o hudbe, ale aj o kultúre, o živote ako takom... Ostali ste tí, čo ste tam študovali, priateľmi?*

EV: No ako hovoríte, my, jeho žiaci, sme boli ako rodina. Keď sa na internáte niekto opýtal: „Čo sa to tam v tej izbe deje, že sa tam práve teraz zbehlo toľko ľudí?“ „To nič, to študenti Nejgauza večerajú, alebo obedujú.“ Schádzali sme sa, boli sme fakt jedna rodina. Niekedy sme sa zišli šiesti, siedmi, ôsmi... (V tých rokoch, keď som uňho študovala, nemal veľmi veľa žiakov.) Prišli tam žiaci, hralo sa, pil sa čaj – ale pozor! – v Rusku „piť čaj“ znamená, že sa k tomu je, lebo čaj sa iba nepije, „piť čaj“ znamená plný stôl, čo sa prehýba a k tomu sa pije čaj.

KG: *To vás k Nejgauzovi pridelili, alebo ste si mohli vybrať?*

EV: Ja som si vtedy mohla vybrať preto, lebo môj predošlý profesor Jakov Zak zomrel. Zostala som vlastne bez profesora a vtedy mi dali možnosť vybrať si... bola to taká smutná situácia. A práve v tom roku sa Nejgauz vrátil učiť, takže som mu išla zahrať a dostala som sa k nemu...

KG: *A ste v kontakte s niekým z bývalých spolužiakov?*

EV: Žiaľ, niektorí pozomierali, už ich nemáme, medzi nich patrila aj známa francúzska klaviristka a moja priateľka Brigitte Engerer. Dnes som v kontakte asi so štyrmi – s tromi alebo štyrmi, ktorí pôsobia všelikde vo svete. Je to už dosť málo. Som v kontakte aj s niektorými Zakovými žiakmi. S jedným bývalým kolegom, s Alexejom Kornienkom, ktorý žije vo Viedni, sme dokonca v roku 2018 v Bratislave hrali štvorročný koncert. Bol to veľmi dobrý koncert. S kolegom Andrejom Mikitom, ktorý bol tiež žiakom Nejgauza a v súčasnosti je úspešne činný ako skladateľ, a Irinou Čukovskou, ktorá teraz učí v Japonsku, som sa opätovne videla v Moskve v roku 2017. Na Konzervatóriu sme sa znovu stretli aj s kolegyňou, Zakovou študentkou, Natáliou Trulj.

KG: *Na čo najradšej z Moskvy spomínate?*

EV: Na koncerty vo Veľkej sále Konzervatória alebo v Čajkovského koncertnej sieni. Boli to vtedy iné časy. Ľudia prahli za kultúrou; hudba a zvlášť klavír, to je taká starodávna ruská tradícia, veď tam je klavír takmer v každom dome! Aj vždy bol. Každý vedel trocha hrať na klavíri, a keď nevedel, tak poznal veľa hudby, poznal všelijaké historky o skladateľoch, o interpretoch. Oni sa tým vlastne aj dovozdelávali. Boli tam ľudia, ktorí s hudbou nemali nič a cez prestávku vám vedeli povedať všetko o Brahmsovej symfónii. Myslím si, že to súvisí so životným štýlom a, samozrejme, s prostredím, v ktorom žijete. V tých časoch tam ľudia nemali veľmi čo iné robiť – radi čítali, radi chodili na výstavy (hlavne keď boli nejaké zakázané, napríklad výstavy avantgardných maliarov). To bolo všetko nesmierne navštevované, pretože presne po tomto tam bol hlad. Život bol veľmi ťažký. Boli to smutné časy... a hudba, to bolo niečo, čím mnohí ľudia žili. Bola v tom akási ich paralelná realita, tak si to predstavujem. Bol to iný život, bol to úžasne obohacujúci čas. Bola som tam osem rokov, čiže

som si vypočula veľmi veľa koncertov a skutočne svetových špičiek, spomeňme len ich vlastných – Sviatoslav Richter, Emil Gilels, ale aj iné nástroje – hrával tam vtedy David Oistrach, Leonid Kogan, Mstislav Rostropovič. To bol zakaždým sviatok. Je to niekedy zvláštny pocit, pretože si teraz uvedomujem, koľko rokov odvtedy prešlo a že mnohí mladí klaviristi tieto mená skutočne poznajú už iba z kníh. A ja som mala v živote obrovské šťastie práve preto, že som tam v tom čase mohla byť. Pretože podľa mňa to vtedy boli zlaté časy pianizmu.

KG: *V Hudobnom centre v týchto mesiacoch chystajú preklad knihy Genricha Nejgauza Poetika klavíra a vy ste k nej napísali doslov, v ktorom si spomínate na roky strávené pod vedením jeho syna Stanislava. Máte veľmi pekný vzťah k Neugauzovi, spomínate na jeho myšlienky a jeho prístup k vyučovaniu hudby, ktorý bol spojený s asociáciami.*

EV: Tých spomienok by bolo neuveriteľne veľa, ja som sa sústredila iba na tie, čo môžu mať nejaký vzťah k tejto knihe. Za osem rokov tých hodín v škole prebehlo veľmi veľa, ale aj tých návštev do chatovej oblasti Peredelkino – bolo to naozaj inšpirujúce. Predtým to bol dom Borisa Pasternaka, po ňom tam býval Stanislav Nejgauz, keďže Boris Pasternak bol jeho otčim. No a otec Borisa Pasternaka, Leonid Pasternak, bol zase maliar – po stenách viseli jeho obrazy, takže to bolo mimoriadne inšpiratívne prostredie... a v miestnosti, kde bol klavír Bechstein a kde sme mali hodiny, visel na stene malý obraz. Raz, pri nejakej príležitosti, sa pýtali, že čo si myslíte, kto ho namaloval? Vraj to je Tizian. Takže oni mali aj takéto diela, a hlavne grafiky, tých tam bolo veľa. Keď tam človek vošiel, dýchalo to tam niečím úplne iným. Vždy som bola úžasne inšpirovaná. Viem, že keď som tam išla po prvý raz, tak som mala doslova strach...

KG: *Z vášho úvodu ku knihe vyberám: „Škola nás naučila kriticky rozmýšľať, odporozorovať, vidieť najprv svet a život, a až tak pochopiť tú hudobnú predlohu.“ Čo má život spoločné s hudobnou predlohou?*

EV: Nuž, aký ste človek, tak viete hrať. Toto je niečo, čo sa neučí, čo sa nedá naučiť, ale dá sa k tomu podnietiť, aby ste sa to sami učili a sami sa rozvíjali a rozhládali sa inde, pretože obsah hudby je zrkadlom života. Aj skladateľ do toho dal svoj život, skúsenosť, zážitky, to všetko je v tom obsiahnuté. A tak (ako som tam uviedla a teraz ste mi to pripomenuli) ako závisí od toho, **kto** číta Shakespeara, tak závisí od toho, **kto** hrá hudbu, **kým** ten človek je, keď ju hrá... Vtedy som pochopila, že si darmo budem pozeráť nejaké Brahmsovo dielo, keď som sa ako človek ani len nepriblížila k tomu vnútornému bohatstvu, ktoré mi umožní tej hudbe nielen lepšie rozumieť, ale ju aj vedieť interpretovať. To človek musí v sebe všetko znova pretvoriť, aby to mohol interpretovať. Ten proces je veľmi dlhý. A toto je práve to, čo nás on naučil – a myslím si, že to nie je iba môj názor. Často, keď sme s bývalými kolegami (čo sme sa niekedy stretávali) spomínali nášho profesora, všetci sme to tak približne nazvali – naučil nás vidieť život a vidieť svet, vedieť sa vnútorne rozvíjať tak, aby sme vedeli lepšie hrať. Hovoril: „Neviete ako? Pozrite sa do nôh, tam je všetko napísané!“ To je práve to, učiť sa život, vypestovať si nejaké to vnútorné bohatstvo, čím viac sa dá. Je to to isté: čítate Shakespeara – vaša interpretácia jeho diela závisí od toho, kto ste, kto toho Shakespeara prečítate; čítate noty – závisí od toho, kto ich číta. To je stále tá istá podstata. Nejgauz nás nútil byť veľmi verným notovému záznamu, čítať skutočne do hĺbky toho záznamu. Pamätám si, že sme raz niekoľkí prišli na hodinu k nemu domov. Jeden hral Beethovenovu *Patetickú sonátu*, my ostatní sme najprv počúvali, potom sme počú-

vali nahrávku poslednej Beethovenovej sonáty a pozerali sme si noty. Profesor mal kópiu Beethovenovho rukopisu, dal nám ho všetkým pozrieť a ukazoval nám, aký bol Beethoven úžasný pedant v oblasti notového zápisu. V inej sonáte nám napríklad ukázal: „*Tento trilok poznáte, ako sa tam hrá, však? Ako je teraz zapísaný v notách. Tak sa pozrite, koľko mu trvalo, dokiaľ takýto záznam trilku napísal!*“ A v tom Beethovenovom rukopise je aspoň šesť variantov – päť bolo prečiarknutých, ten šiesty je ten, čo poznáme z publikovaných nôt. „*A pritom,*“ hovorí, „*keď si to niekto prečíta, zahrá to, ako sa mu zachce. Avšak aký je rozdiel medzi tými variantmi, čo zapísal! Ten by sa hral tak, ten inak, ale on mal svoju predstavu, chcel, aby hocikto, kto to prečíta, keď je poctivý v čítaní, to zahrál tak, ako to on presne chcel!*“ A to bol jeden z tých momentov, keď som si uvedomila, že áno, tak sa treba na to pozerať, pretože si musíme vážiť to, že ten, čo to písal, vedel čo, ako a prečo to píše.

KG: *Ako prebiehalo vyučovanie v Moskve?*

EV: Hodiny v Moskve boli vlastne verejné. To ste zaklopali na dvere – „*Môžem si posediť?*“ „*Áno, nech sa páči.*“ Niekedy ste prišli a profesor len odkývol a sadli ste si. My, kolegovia študenti, sme si vzájomne sedávali na hodinách, čiže keď profesor vyučoval, tak ste tam sedeli, povedzme, od tretej alebo od štvrtej poobede až do desiatej večer. Pritom sa vystriedate, zahráte, potom si sadnete, alebo sedíte a potom – „*Kto je ďalší?*“ – idete atď. Raz nás tam sedelo hodne a neviem už, ako k tomu prišlo, ale profesor sa na nás pozrel a povedal: „*Všetci chcete byť hviezdy a vôbec vás nezaujímá, kto bude vaše publikum. Vy to svoje publikum musíte učiť a vychovávať!*“ Vtedy som mala nejakých 24 – 25 rokov, ale môžem povedať, že toto mi v pamäti utkvelo na celý život. Uvedomila som si, že vlastne aj pre jeho otca, aj pre neho mohlo byť určitou obetou, že vôbec učili. Je to namáhavá práca, zaberá ohromne veľa času a človeka to unaví. Potom koncertná činnosť určite nemôže byť taká rozsiahla, aká by mohla byť, keby človek neučil. Existujú totiž jednoducho určité fyzické limity a aj uši sú ochotné len toľko počúvať, koľko vládzu, však? Aj jeho otec, Genrich, bol nesmierne talentovaným klaviristom, ale rád učil. Stanislav určitý čas neučil, len koncertoval. Ale vrátil sa a učil a toto nám povedal. Vtedy som pochopila, že to možno bola aj jeho pohnútkou, že si uvedomil, aké je dôležité robiť tú všeobecnú osvetu. Pretože darmo budeme rozmýšľať nad jedným tónom, ako ho vytvoriť, alebo nad tými dvoma, ako ich spojiť, pretože za nimi máme nejakú základnú, veľmi rozsiahlu ideu. Kto však bude o tom vedieť, kto to počúva? K tomuto treba ľudí vychovávať, treba sa snažiť o tú kvalitu, a preto som aj ja začala učiť. Vždy som chcela učiť a v podstate dodnes učím.

KG: *Do Moskvy ste sa vrátili po vyše troch desaťročiach, ako ste to cítili?*

EV: Bola som tam po mnohých rokoch iba raz, roku 2017, takže prešiel už dosť dlhý čas... a bolo to niečo celkom iné. Všetci pedagógovia, ktorých som tam poznala, už zomreli. Jediná žije asistentka môjho profesora Elena Richterová. Stretli sme sa, išla som do tej našej známej triedy č. 29, kde ešte kedysi učil aj Genrich Nejgauz. Áno, číslo 29 bola Nejgauzova trieda. Zmenili všetky kľúče, všetko. Konzervatórium si však ponechalo jedinú starú visačku – drevenú z toho kľúča, kde je bielym napísané číslo 29 – a vtedy sme sa na to pozreli a ona hovorí: „*Predstavte si, že si toto ešte ponechali, je to úplne originálne, tá stará dvadsaťdeviatka na tom, že to nezmenili, nevyhodili, ponechali to tam!*“ Ja hovorím: „*Tak to je jasné, veď keď to držíte, predstavte si, kto všetko to držal v ruke! Veď to by bolo úplne hriechom to vyhodiť, vymeniť!*“ Čiže tam existuje akási pieta. Avšak už to bolo iné. Viete, neviem ani, či som nebola trochu sklamaná.

Tá úroveň, čo som počúvala z tých tried, už to nebolo ako za mojich čias. A prečo, to neviem, no je to fakt. Keď som bola študentka, my sme na konzervatórium vchádzali ako do kostola. A keď sa pozriete na tých zopár fotiek, čo sa zachovalo – tí chalani, čo mali 18 – 19 rokov, boli všetci v saku alebo aj s kravatou. Tam na stene vo foyeri konzervatória sú zlatými písmenami zapísaní významní umelci, čo tam študovali. To sa len tak mihá známymi menami všetkých tých slávnych skladateľov. Neuveriteľní! My sme k tomu mali úžasný rešpekt.

KG: *Keď ste sa vrátili z Moskvy, učili ste chvíľu na VŠMU...*

EV: Bolo to veľmi pozitívne, že som začala učiť na VŠMU a že som mala tú možnosť.

KG: *Takže učenie vám zostalo ako motto života.*

EV: Mňa to doslova urobí šťastnou, keď vidím nejaký výsledok; vidím, že sa dá aj niečo viac, než len naučiť ten základ; že ešte môžem dávať niečo ďalej, pokiaľ môžem. A vtedy to pre mňa bol doslova taký šťastný moment, pretože som začala učiť na vysokej škole. Bola som v histórii školy najmladším pedagógom, ktorý tam vôbec kedy bol. Niektorí moji žiaci boli len o pár mesiacov mladší odo mňa, takže chodili ku mne na návštevu, dali sme si kávu, večeru. Neboli to iba moji študenti hry na klavíri, chodili ku mne aj žiaci iných klavírných pedagógov, aj takí, ktorí ku mne chodili na interpretačný seminár, dokonca aj z iných nástrojových tried. Keď hral Lazar Berman so Slovenskou filharmóniou – v jeden večer hral aj Brahms aj Lisztov prvý klavírný koncert –, pozvala som ho ku mne domov a prišlo aj mnoho študentov. Rozprával nám o sebe, hral, ukazoval, ako študoval niektoré miesta z Čajkovského koncertu a pod. Z mojich klavírných žiakov by som rada spomenula napríklad Máriu Heinzovú, v súčasnosti rektorku VŠMU, či pedagogičky na Konzervatóriu v Žiline Ľudmilu Fraňovú, Zuzanu Priečinskú (rod. Šupkovú), Luisu Jurigovú (rod. Mozolovú). V podstate sme sa aj priatelili a bolo to veľmi pekné, ale trvalo to dosť krátko. V tých časoch bolo veľmi ťažko existovať a boli tu aj osobné dôvody, pre ktoré som odišla. Moja sestra už vtedy žila v zahraničí, a preto som mala sťažené aj podmienky cestovania... Z toho dôvodu som tu pre seba videla veľmi malú perspektívu. Vždy bolo to riziko, že ma možno nepustia von.

KG: *Chcem sa spýtať, aký typ interpretácie vám najviac vyhovuje? Sólovo, s orchestrom, komorná hudba či z každého trošku?*

EV: Všetko robím rada, rada hrám sólovo, aj s orchestrom. Ako študentka som okrem sólových vystúpení hrávala aj komorne, ale keď som skončila školy a začala som viac hrať samostatne, koncertovať, tak som robila veľmi veľa recitálov. Preto zrejme mám aj recitálový repertoár najväčší. Tak to akosi vyšlo. Hoci orchestrálny debut som absolvovala už ako 15-ročná a pred odchodom do zahraničia som mala možnosť hrať na Slovensku už so všetkými väčšími telesami. Zvlášť počas tých rokov, ktoré som strávila v Nemecku, som mala hlavne možnosti recitálov. Mala som tri agentúry, ktoré sa o mňa starali. Potom sa aj v zahraničí začali koncerty s orchestrom. Nato som sa dostala ďalej z Nemecka až do USA – kvôli koncertom s orchestrom vo Francúzsku, kde som sa spoznala s mojím manželom, dirigentom Toshiyukim Shimadom. V posledných rokoch sa venujem ďaleko viac komornej hre, dobieham to... ešte stále mám čo dobiehať, lebo ešte stále chcem viac a viac hrať. Chcem sa venovať aj komornej hre. Zvlášť mi chýbajú v repertoári diela slovenských skladateľov, a to nehovorím len dnes, to som v posledných rokoch povedala už viackrát. V tejto oblasti by som rada niečo dobehla a spoznala viac tejto hudby a mala možnosť niečo interpretovať. Je jedno, či sólové alebo komorné skladby. Tu mám veľký deficit. Málo poznám, ale veľmi ma to zaujíma.

Dozvedela som sa, že existuje kopa nenahraných skladieb, z ktorých by sa dal urobiť celý katalóg, dokonca možno aj pre klavír a pre klavír s orchestrom. Mám veľký záujem o niečo takéto, naozaj veľký záujem.

KG: *Začiatkom roka, v januári 2023, sme vás počuli v Bratislave v klavírnom duu, teda na klavíri štvorročne so Svetlanou Smolinou. Bolo to veľmi zaujímavé, veľmi pekný koncert a prekvapilo ma, keď ste mi potom napísali, že ste cvičili len nejaké 2–3 dni a že nie ste duo. Ako sa stalo, že ste si spolu zahráli?*

EV: Nie, nie sme nejaké permanentné duo. Niekde na youtube som videla jej nahrávku, a náhodou sa ona zase poznala s jedným z mojich profesorov. Ja som si ju vypočula a zaujalo ma to. Povedala som si, že je to dobré, je to asi 5–6 rokov dozadu, čo som sa s ňou zoznámila. Jej dlhoročný priateľ je pôvodcom z Košíc. Prišli ma navštíviť do Bratislavy, ukázala som im Primaciálny palác, kde máme peknú starobylú sálu. Myslela som si, že odpadne. Úplne bola z toho paralyzovaná...

KG: *Skrátka, chcela tam hrať...*

EV: Myslím si, že áno, a chcela som jej urobiť radosť... Samozrejme, nebolo to celkom kvôli nej, ale odkedy sa skončil covid a ja som zistila, že v Zrkadlovke sa dá hrať a že ten klavír je ešte stále použiteľný (má už veľa rokov), odvtedy som pomýšľala na to, že tam tak 2 až 3 krát do roka spravím vlastný cyklus „Virsik and Friends“. Teda, aby som sa stále len sama nevystrekovala s klavírom, že by som tam mohla pozvať vždy niekoho zaujímavého. Niekoho, s kým sa aspoň poznám alebo priatelím, kto by bol zo zahraničia, o to mi išlo. Pretože sa poznám s množstvom, stovkami osobností v zahraničí. Mnohí z nich by asi nemohli prísť zahrať si do Bratislavy (nemám na to financie), aj keď dúfam, že jedného dňa sa aj to možno stane, ak by sa nejako tieto koncerty stali trocha populárnymi... Musím veľmi dobre porozmýšľať o dramaturgii. Myslím si, že na prvý raz to bolo veľmi dobre navštívené, bolo to niečo úplne nové, vlastne inaugurácia tejto mojej idey. Štvorročnú hru mám veľmi rada a venujem sa jej sporadicky približne posledných 5 rokov. Chcem si vybudovať štvorročný repertoár. Neviem, či aj na dvoch klavíroch, pretože to je veľmi nepraktické, zvlášť na Slovensku. Ste radi, keď nájdete jeden klavír. A väčšinou ho nenájdete.

KG: *Vo vašom úvode ku knihe som sa dočítala výrok vášho učiteľa „Nie je zlý klavír, je len zlý klavirista“...*

EV: Áno, to ste sa dočítali správne: nie je zlý klavír, a ja ani neodmietam hrať na klavíroch, ktoré nie sú najvynikajúcejšími, alebo sú inej značky, na akej hrávam. Nejde o mňa. Samozrejme, že si rada zahrám, keď mám dobrý klavír, kto by si rád nezahrál na dobrom klavíri... ale aj keby vás hneď angažovali hrať do filharmónie – koľkokrát tam môžete ísť? Nemôžete hrať každú sezónu, však? Sú len 2, 3, 4 miesta, kde sú dobré klavíry. Na Slovensku sú však krásne miesta, kde nie je klavír. Predstavte si, aké možnosti táto krajina má! Ja ako Steinway Artist sa cítim zviazaná niečo v tejto veci urobiť.

KG: *A čo ten titul Steinway Artist znamená? K čomu vás to zaväzuje či oprávňuje?*

EV: Kedysi Steinway dával tituly *Steinway Artist* omnoho častejšie a bežnejšie, než ich dáva dnes. Stačilo vám vlastniť Steinway, byť aktívnym koncertným umelcom a mali ste šancu, že si vás všimnú a jedného dňa sa môžete stať *Steinway Artist*. Všetci umelci Steinway sú uvedení na zozname, ktorý nájdete aj na ich webstránke. Na tom zozname však majú aj takzvaných nesmrteľných, ktorí chceli hrať len na najlepšom klavíri, a to čítate také mená ako Rachmaninov a Horowitz, dokonca aj Edvard Grieg, Mahler, Wag-

ner a mnohí významní skladatelia a klaviristi 19. a 20. storočia. Dnes je to skôr výber. Dnes by mnohí chceli byť *Steinway Artist*, ale je fakt, že to nedostanú. Takže to pre mňa bola veľká česť. Povedala som si – na súťaže si nechodila, alebo si chodila málo, tak toto je tak trochu ako vyhrať súťaž. Povedala by som, že dnes je to oveľa cennejšie, než to bolo pred 20 rokmi. Steinway bola moja láska na prvý tón. Keď som mala 6 rokov, nahrávala som tu v rozhlase nejaké svoje skladbičky a nejaké iné skladby (lebo už od 4 rokov som bola v televízii, v rozhlase), a vtedy, keď som začala (pamätám si, že som bola maličká a bol to taký extrémne dlhý klavír) a keď som naň položila ruky, pocítila som to – to je klavír! Ten zvuk! Len som naň položila ruky a zareagovalo to – a tá láska mi zostala na celý život. Ja tie klavíry milujem.

KG: *V čom sú iné od ostatných klavírov?*

EV: Keď sa stávate *Steinway Artist*, tak od vás chcú nejaké vyznanie, v ktorom vyjavíte svoj vzťah k tomuto klavíru. Ja som tam napísala, že „*Steinway si nehrá to, čo sám chce, ale číta mi myšlienky. Vie, čo chcem vytvoriť a vytvorí to, aj dotvorí. Žiadny iný klavír takého kvality nemá.*“ Je to aj na ich stránke, lebo každý ich umelec to tam má. Podľa mňa je to proste nástroj, ktorý má dušu. Ja neviem, ako to robia. Máte totiž aj klavíry, na ktoré položíte ruky a ony – ako to ja volám – hrajú ako kredenc. Vy do toho dáte všetko, čo vás učili, a ono to vôbec tak nehrá. A vy viete, že keď máte pod rukami ten správny nástroj, tak on tú vašu myšlienku vie vyjadriť tak, ako keby tomu rozumel. Skutočne, akoby v tom klavíri bol nejaký život. Neviem, ako to robia, ale tá reaktivita – veď my používame miliardu dotykov! A ten klavír to vie pochopiť. Som ochotná urobiť čokoľvek pre to, aby sa mohli vybudovať nejaké finančné fondy na zakúpenie týchto klavírov do našej republiky. Slovensko nemá vlastné zastúpenie Steinwaya. Licenciu pre Čechy aj pre Slovensko má jeden pán, a je to ináč veľmi milý človek a dobrý biznismen. Ale myslím si, že pre Slovensko je to nespravodlivé, lebo cítiť z toho bývalé Československo. Prečo by sme nemohli mať vlastné zastúpenie? Podľa mňa je to veľmi nesprávna teória myslieť si, že na Slovensku nemáme ľudí, ktorí by boli schopní si aj sami zakúpiť tieto klavíry. Zdá sa mi, že za tých – koľko? – 30 rokov tu máme ľudí, ktorí si ich môžu zakúpiť a jedného aj poznám. Mám skúsenosť zo Starého Klíža, kde zakúpili jeden mimoriadne nákladný klavír, pretože tento konkrétny bol z limitovanej edície. Ja však nehovorím o takýchto nákladných nástrojoch, hovorím o klavíroch, ktoré by boli dostupné. Máme paláce, kaštiele, hrady... a práve nedávno som sa dozvedela o krásnom festivale *Pro musica nostra*, ktorý realizuje Hudobné centrum. To je práve tá istá myšlienka, ktorú som mala ešte pred dvomi či tromi rokmi, keď som sem prišla a bol covid. Tiež som myslela na to, že by tieto miesta bolo treba zaplniť hudbou a k tomu je potrebné zakúpiť predovšetkým nejaké dobré nástroje. Viem, že sa môže zakúpiť Petrof, ale keď existuje jeden skutočne super klavír, čo je Steinway, prečo by sme ich nemali mať na Slovensku viac. Prečo by sme nemali využiť tie nádherné historické budovy a priestory. Mnohé z nich sú v súkromných rukách a možno tí ľudia by boli ochotní sa spojiť do nejakej skupiny...

KG: *Obávam sa, že medzi podnikateľmi nie je toľko ľudí, čo by mali záujem o vážnejšie umenie, podľa mňa je to skôr výnimočné.*

EV: Vidíte, zase sme pri tej osвете. Mám skúsenosť z Ameriky, keď ma požiadali učiť na University of New Haven. Vtedy manžel dostal príležitosť vyučovať dirigovanie na Yale University, a tak sme sa presťahovali do Connecticutu. Univerzita v New Haven

nebola ďaleko od nášho bydliska. Dozvedeli sa o mne a ponúkli mi spoluprácu. Nebola to škola pre budúcich interpretov, ale mala Hudobnú fakultu, na ktorej som učila 16 rokov hru na klavíri, aj dejiny západnej hudby. Na tejto škole bol okrem iného aj jeden z najlepších študijných programov pre budúcich inžinierov nahrávania hudby, ako aj pre koncertných manažérov populárnej hudby v USA. Nemali z nich byť profesionálni hudobníci, ale technickí profesionáli alebo podporný manažment v oblasti hudby, či vážnej alebo populárnej. Vo svojom rozvrhu museli povinne absolvovať aspoň jeden semester umeleckého odboru. Vážna hudba tam bola tiež, dejiny takzvanej západnej hudby.

KG: *Len to je potom dosť z rýchlika, taký jeden semester...*

EV: Áno, ale ide o osvetu. Viete, je to až dojmavé, keď si na to spomeniem – týmto kurzom prešli stovky a stovky mladých ľudí. Takže kurz navštevovali mladí ľudia, ktorí, keď začínali, počúvali možno rockové skupiny, rap a mnohé iné žánre, a ako ten semester postupoval, tak začali počúvať Mozarta, Beethovena, Schuberta, začali počúvať Brahmsove symfónie. Niektorí mi po rokoch napísali maily: „... ako bolo dobre, že som bol na tomto jednosemestrálnom predmete u vás, pretože mi to priblížilo klasickú hudbu a mojím miláčikom je teraz ten a ten.“ A to boli mladí 18-, 19-roční ľudia, budúci zubári, budúci IT experti. Neboli to ľudia, ktorí to mali ako odborný hudobný predmet, skôr ako rozšírenie všeobecného vzdelania. Mali to ako povinnosť, a nakoniec sa z povinnosti stalo to, že sa naučili počúvať fúgy, a dokonca vedeli sledovať viachlas.

KG: *Vy ste sa po vyše tridsiatich rokoch vrátili z rodinných dôvodov. Vedeli ste už vtedy, že zostanete dlhšie?*

EV: Tušila som, že to môže byť dlhšie, netušila som, či je to navždy, to ešte ani dnes netuším – ja sa v podstate cítim všade doma...

KG: *Čo vás tu teraz drží? Keď môžete ísť do Ameriky?*

EV: Čo ma tu drží? Užívam si to, že táto krajina je iná... iná, než bola predtým. Veď ja som to nezažila! Niekedy si sadnem do auta a v priebehu jednej hodiny idem najprv do Maďarska, potom do Rakúska. Vrátim sa a mám ten pocit, že takto to mohlo a malo byť aj za mojich čias a nebolo – a teraz to tak je! Ten pocit asi máme len my, emigranti. Užívam si to a vidím nové generácie, ktoré vyrástli v iných podmienkach. A je mi to úžasne príjemné proste pobudnúť tu a užiť si to aj v sebe. Isteže, každá krajina má nedostatky. Myslím si, že keby človek hľadal iba nedostatky, tak nemôže nikde žiť. Ja som z tohto hľadiska pozitívny človek, snažím sa vždy nájsť to, čo je pozitívne, čo je inšpirujúce, a hľadať, kde by som mohla pomôcť – tak ako som spomínala tie klavíry. Lebo ja tej našej krajine za veľa vďačím, síce to bolo staré Československo, ale mala som možnosť vyštudovať, bola som štipendistkou, vyslaná som bola touto krajinou. Mala som možnosť absolvovať súťaže – aspoň tu u nás, v rámci Československa –, mala som možnosť hrať v rámci konzervatória, dostala som vzdelanie aj tu, aj v zahraničí, som tejto krajine naozaj za veľa vďačná. Bol tu môj prvý učiteľ – Martinček. A preto som teraz tu. Zatiaľ tu plánujem zostať, neodchádzam budúci týždeň. Chcem vrátiť aspoň niečo, čo môžem. Preto učím, pretože môžem vrátiť to, čo ma naučili, čo som si odniesla na ten tzv. západ, čo som si odniesla do Nemecka, do Ameriky. Tam som učila a veľa som sa sťahovala, takže niekedy som na jednom mieste učila len niekoľko rokov. A hovorím si, a čo som odovzdala tu? Cítim to ako nejaký deficit. Ešte musím niečo odovzdať aj tu. Jednak učiť, jednak by som chcela hrať pre toho, kto má záujem, aby si ma vypočul, čo sa zo mňa za toľké roky

vlastne stalo, a nejakto sa vyjadriť v tej hudbe – trebárs to niekoho poteší. A potom – tie klavíry, keďže som klaviristkou.

KG: *Akých starých študentov máte?*

EV: Teraz učím aj malé deti. Nie je to veľmi moja špecializácia, priznávam sa. V Amerike som mala len veľmi malé množstvo malých detí, ktoré boli mimoriadne nadané a ašpirovali stať sa skutočne profesionálmi. Dodnes ich tak na diaľku sledujem (stále študujú, sú v iných rukách), ako sa im darí. Väčšinou som učila na vysokých školách – v Nemecku na Hochschule für Musik vo Frankfurte i vo Freiburgu, v Amerike na Bowdoin College v Maine alebo University of New Haven v Connecticute, a vlastne aj tu v Bratislave som tak začínala. To je moja odbornosť, učiť dospelých a pokročilých, takže je to teraz pre mňa tak trochu výzva. S deťmi pracovať je veľmi náročné. Je to celkom iné, pokiaľ to nie sú deti, o ktorých viete vopred, že máte pred sebou nejaký mimoriadny talent, ktorý pravdepodobne pôjde celé roky dopredu a stane sa hudobníkom. Či už klaviristom, dirigentom alebo niečím iným, to je jedno, ale že bude proste hudobným profesionálom. Takže je to iná, veľmi namáhavá práca. Myslím si, že mnohí s tým budú súhlasiť. Pre mňa samu je to výzva, či viem čo najviac vydolovať aj z tých, ktorí nemajú mimoriadny talent a o koľko ich viem posunúť, a ako rýchlo viem posunúť tých, ktorí talent majú. Proste tak sama so sebou súťažím, to ma baví. Pretože aplikujem skutočne všetko to, čo som dostala počas štúdií v Moskve, ale aj všetko to, čo som sama nadobudla už vlastnou interpretačnou praxou, nielen učením. Nuž a keď chcem zároveň koncertovať, niekedy narazím na fyzické limity.

KG: *Pochopila som, že vaším najobľúbenejším skladateľom je Schumann.*

EV: Tak to nemôžem povedať, hoci najradšej hrám Schumanna, ale mám rada aj Mozarta, Prokofieva, Schuberta či Chopina. Sú štyria, piati skladatelia, ktorí sú asi v mojom repertoári zastúpení najviac. Hrám však všetko rada. Pre mňa je vždy najlepší ten, ktorého práve hrám. Keď si zoberiem Bacha, tak on je teraz ten najlepší, keď si zoberiem Schuberta, tak ten je najlepší, a potom zistím, že všetci boli najlepší. Mozarta mám veľmi rada. Veľa hrám jeho koncerty, a aj Scarlattiho sonáty.

KG: *Ruskí autori?*

EV: Prokofiev je jedným z tých, ktorých mám veľmi rada, a možno sa čudujete, že nemenujem Čajkovského alebo Rachmaninova, ale aj tých mám rada. V Prokofievovi však cítim niečo blízke. Aj Ravela rada hrám, je to Francúz a trošku iná sadzba. Nevieť vám to vysvetliť... jedna vec je, čo radi počúvame a iná vec, čo radi interpretujeme. A ak sa ma spýtate, čo rada počúvam, tak poviem, že všetko... počúvam aj džez, aj Beatles, aj všetky možné skupiny (rockové skupiny Coldplay a Muse mám veľmi rada), aj rôznu modernú hudbu... rada počúvam všetku hudbu.

KG: *A počúvate doma, znie u vás doma hudba, alebo radšej chcete väčšinu dňa ticho?*

EV: Mám stále hudbu v hlave, tá odtiaľ nikdy neodíde. Niekedy sa zobudím na to, že sa mi práve v mysli skončilo niečo, čo hrám. Nevieť to vysvetliť... Je to proste nejaká súčasť, môj mozog je tak nejak „naštelovaný“, že je tam stále hudba. Doma, samozrejme, počúvame hudbu s manželom, niekedy je toho až príliš veľa, lebo on si vypočuje niečo z nejakej symfónie, ale potom sa nám zapáči nejaký spevák, a tak cez youtube počúvame tú istú áriu s desiatimi spevákmi... Proste u nás stále znie nejaká hudba. Aj na cestách autom – niekedy hrávame takú hru: na 1 až 2 sekundy pustíme rádio, klasickú stanicu s vážnou hudbou, a hneď ho aj vypneme. Treba uhádnuť, čo znelo. Následne

zapneme rádio a v ďalších sekundách si potvrdíme odpoveď. Samozrejme, že manžel väčšinou v oblasti symfonickej hudby vyhrá, ja zase vyhrám v klavírnej hudbe, často vyhrávame obaja. Niekedy si však povieme – ticho!

KG: *Hrávate aj spolu, takže keď sa pripravujete na nejaký koncert, je to v tom vzťahu skôr vyrušujúce alebo obohacujúce? Vznikajú konflikty?*

EV: Nie, konflikty nevznikajú. Každý sa pripravuje osve. Nesedíme nad tým spoločne... len tak, ako by pracoval aj s cudzím sólistom. Predtým si to pozrieme, hoci aj bez klavíra, ako si on so sólistom pozrie niečo nad partitúrou, potom sú skúšky, generálka, koncert. Takže neštudujeme dielo spoločne, absolútne nie. Myslím si však, že na rozdiel od ostatných klaviristov, ktorí nepoznajú až toľko symfonickej hudby, ja som si jej musela naozaj hodne vypočuť. Za tie roky (a je to už naozaj veľa rokov) si už človek vypočul všeličo, čo nepoznal a myslím si, že to bolo celkom dobré, že to bolo pre mňa prínosom.

KG: *S ktorým orchestrom, dirigentom, spoluhráčom sa vám najlepšie hralo, na čo si tak najradšej spomínate – „to bolo voľačo, to bol ale koncert!“?*

EV: Najlepšie? Tých je veľmi veľa, nemôžem menovať jeden alebo jedného. Mala som šťastie na veľmi pekné spolupráce s dirigentmi v zahraničí, dokonca aj tu u nás, na ktoré veľmi rada spomínam. Veľa rokov, približne polovicu môjho doterajšieho života, som strávila v Amerike, a tú predošlú polovicu v Európe, jednak v bývalom Československu, potom to bolo Nemecko. Koncerty som hrala aj v zahraničí, nejaké tu v Európe... aj keď som už bola v Amerike, koncertovala som vo Francúzsku, Nemecku, Rakúsku... V pamäti mi utkvelo vystúpenie, keď som ako 15-ročná hrala po prvý raz s orchestrom vo finále Smetanovej súťaže. Dirigentom bol vtedy ešte mladý Libor Pešek. Hralo sa mi výborne, v úplnej pohode a po rokoch som si povedala – asi preto, že to bol Pešek. Pre sólistu je dôležité, ak nemusí bojovať s dirigentom, ani s orchestrom. Je to nevysloviteľný pocit, keď funguje – ako to nazývam – myšlienková chémia medzi sólistom a dirigentom, a to vôbec nie je ľahké. Práve tí skvelí dirigenti sú v tom majstrami.

KG: *Vaše mladé roky sú plné súťaží. Pokladáte za dobré pre mladého človeka, že chodí zo súťaže na súťaž? Čo si o tom myslíte?*

EV: Je na to taký dvojaký názor. Trochu som si aj ja študovala, čo na to iní ľudia, pretože ide aj o mojich žiakov. Teraz mám tretí, štvrtý rok niektorých, ktorí by už možno aj boli dobrými adeptmi na nejakú súťaž. Veľmi nad tým rozmýšľam, či ich posielam na súťaže alebo nie. Osobne si myslím, že... je to veľmi užitočné a zvlášť dnes to je potrebné.

KG: *Prečo zvlášť dnes?*

EV: Pretože kedysi stačilo zopár súťaží a človek sa už dostal niekam na nejaké koncerty, skrátka si vás všimli. Ale dnes je tých klaviristov už tak veľa, že robiť výber je ťažké. Je to však s otáznikom, sama nemám v tom jasno. Často vidím, že sú víťazi súťaží, s ktorými sa vôbec nič nestane, a naopak iní, ktorí to sotva dotiahli na nejakých finalistov a nič nevyhrali, majú celoživotnú kariéru. A to nielen v klavíri, vidím to aj v odbore huslí a violončela, teda u sláčikárov, dokonca aj na dirigentských súťažiach. Keď sa pozriete do histórie takých súťaží, zistíte, že sú niektoré detské súťaže, ktorých víťazi sa stali svetovými hudobníkmi, jednou z nich bolo Concertino Praga. Keď sa pozerám na ich históriu a bývalých víťazov, tak mnohí z nich boli následne 20 – 30 rokov svetovo známi. Je to ťažko povedať, aj keď si myslím, že je dobré, aby mladí získali takúto skúsenosť. Jednak hrajú pred verejnosťou, jednak si tam vypočujú aj tých ostatných, tzv. konkurenciu. Pozrú si, kto a ako hrá, alebo keď sa nedostanú do ďalšieho kola, tak si možno ešte jeden deň idú vypočuť tých druhých. Je to poučné, človek sa vie zaradiť,

kde sa asi nachádza, na čom má pracovať. Navyše je to poučné aj pre ich pedagógov, pretože vidia úroveň na iných školách. Je to určite dobrá skúsenosť. Nuž, ale zase tak veľmi by som na tom nebazírovala. Treba vedieť, ako deti na to naladiť, aby prípadný neúspech nebol nielen demotivujúci, ale doslova deštruktívny, pretože aj to sa môže stať. Kolkokrát to závisí od vonkajších faktorov: niekedy človek nemá deň. Niekedy porota nemá deň. Hovoríme o umení – tam je veľmi ťažko povedať, kto je lepší. Viete, nie je to ako šport, kde ak niekto preskočí latku, tak ju preskočí. Na súťažiach (toto je problém) máte povinnú skladbu a hodnotí sa, kto ju ako zahrá. Ale každému nemusí sedieť povinná skladba, a pritom môže hrať iné skladby lepšie než druhí. Takže súťaže sú také otáznе – na jednej strane sú užitočné, ale podľa mňa aj stále otáznе, či sú až také dobré. Zase je veľmi dôležité to, že sa niekde treba ukázať, dať o sebe vedieť, predstaviť sa, lebo ináč sa nemajú kde ukázať. Tých súťaží je dnes už veľa a stále vznikajú nové. Vlastne ani nie je ťažké ich veľa povyhrávať, pretože keď niekto pôjde na desiatky súťaží, tak asi už len niekde tú cenu dostane. Mňa dávali v detstve na mnohé súťaže, bolo to všetko krásne a aj mi to vlastne pomáhalo dostať sa na vrchol a mať koncerty už od detstva. Boli to takzvané koncerty víťazov, potom niekam niekoho pozvali, nasledoval rozhlas, a tak ďalej... bolo to veľmi dobré, že som sa v tomto ohľade pred publikom trénovala, ale potom som už nechcela, pretože to človeka veľmi brzdi. Chcela som si už budovať repertoár.

KG: *Ktorá vlastnosť je u mladého človeka podstatná, ktorá ho predurčuje na profesionálnu hudobnú kariéru? Taká, že na ňom vidíte a poviete si „tento to s tou hudbou dotiahne ďaleko“, alebo naopak vidíte, že to asi nepôjde ďalej.*

EV: Jednoznačne pracovitosť. Ja by som to povedala takto, a nie je to môj výrok: „Hovorí sa, že 90 % je talent a 10 % je práca, ale v skutočnosti je to naopak“. A myslím si, že je to tak. Nevie, kto to povedal, ale povedal veľkú múdrosť, pretože nadarmo budete mať talent, keď s ním nič neurobíte. Talent už k niečomu zaväzuje, je to doslova povinnosť. Koľko je takých ľudí, ktorí boli talentovaní a ani o nich nevieme, že boli. Samozrejme, závisí to od toho, či sa ten človek chce tomu venovať. Sú talentovaní ľudia, ktorí si povedia – ja sa tomu nechcem venovať. To sa tiež môže stať. Obyčajne však, keď je to veľmi veľký talent, tak sa tým človek chce zaoberať, pretože sa v tom realizuje, je to to, čo ho baví a nechce robiť nič iné. A koniec-koncov, keď máte talent, tak vám to aj ide, takže je to vlastne taký pohon, taký motivačný motor, ktorý vás donúti nakoniec pracovať. Aj keď nie ste od prírody húževnatým človekom, tak sa to jednoducho musíte naučiť, lebo bez toho to nejde, podľa mňa.

KG: *Bolo niečo, čo vás pri návrate na Slovensko prekvapilo? Či už pozitívne alebo negatívne; niečo, s čím ste nepočítali?*

EV: Prvá vec bola pasivita. Často som sa stretla s tým, že ľuďom v spoločnosti málo na niečom záležalo. Tak, že by sa niekto vedel za niečo a v niečom veľmi zapáliť... Keby som tak vedela zapáliť viac ľudí – podme na to a robme niečo s tou našou klavírnou situáciou na Slovensku! Nájďme si sponzorov na koncerty, festivaly, ukážme sa, spravme si tu zastupiteľstvo – čo ja viem a nemusí to byť Steinway. Teda, ja by som bola najradšej, keby to bol Steinway, lebo som *Steinway Artist* a tie klavíry milujem. Koniec-koncov sú najlepšie. Prečo si všetky koncertné sály na Slovensku, keď môžu, nezakúpia práve tieto? Steinway klavír má Bratislava, Žilina, určite sú aj na východe, to neviem, nebola som tam. Tak prečo niečo nerobíme? To sa však určite týka aj iných sfér a iných vrstiev, celej našej ekonomiky.

KG: *Neberiete to ako únavu, že ľudia sú už proste unavení?*

EV: A z čoho sú unavení? Táto krajina má len 30 rokov...

KG: *Stále ich niečo tlačí do zeme...*

EV: A čo ten motív, ktorý tu bol, tá celá generácia, ktorá túto zmenu urobila... rada by som sa pred nimi doslova poklonila za to, čo urobili, že umožnili iný rast tejto krajiny. Veď oni umožnili to, že Slovensko je Slovenskom. Boli to mladí ľudia, ktorí mali úžasnú odvahu a všetko riskovali. Ja som tie časy žila, ja viem, čo sa riskovalo. Kde je vďaka, kde sa tá fakľa nesie ďalej, z čoho sú ľudia unavení? Veď to je niečo také inšpirujúce! Prečo sa to nestalo inšpirujúcim, to neviem, ešte som tu na to príliš krátko. My všetci sme boli unavení z komunizmu, preto sme utekali. A naši rodičia, aspoň moja rodina, boli ubití systémom. Konečne sa mohli nadýchnuť čerstvého vzduchu, ale pre nich už bolo neskoro. Kde je tá zodpovednosť za tých, ktorí trpeli starým systémom? Máme možnosť budovať krajinu, ktorá je len naša! To som nezažila. Ja som bola v podstate súčasťou jednej veľkej republiky, síce veľkej, ale so sídlom v Prahe. A teraz som v mojom rodnom meste, ktoré je hlavným mestom celého štátu, o ktorom sme kedysi snívali, že môže byť ako Švajčiarsko.

KG: *Tak vy si to vážite oveľa viac, ako ľudia, čo tu tie tri desaťročia nepretržite bývajú.*

EV: Ja sa im veľmi čudujem.

KG: *Pozeráte sa na to iným pohľadom. Tento pohľad zvonku je zaujímavý.*

EV: Keby som mohla a bola by som o polovicu mladšia, tak nerobím nič iné, len bez únavy robím, pretože tu je toľko (obrazne povedané) tzv. nerastných surovín, a čo sa s nimi robí? Nechápem to. Ja len v sebe cítim extrémne veľa vnútornej energie a obávam sa, že narazím na akúsi všeobecnú nechut' a pasivitu, že nakoniec aj ja spásivniem. A tohto sa veľmi bojím. Zatiaľ mám imunitu, zatiaľ som úplne imúnna. Rada by som v niečom pomohla a urobila tak, ako som povedala. Doslova sa chcem zavďačiť. Neviem, či je to prijateľné, či to ľudia správne pochopia, ale toto je myslené celkom od srdca. Nemám absolútne žiadne vedľajšie motívy.

KG: *A druhá vec, ktorá vás na Slovensku neprijemne prekvapila?*

EV: Prečo sú ľudia na Slovensku takí nepriateľskí voči iným národom? V roku 1889 bola vo Francúzsku Svetová výstava, kvôli ktorej sa postavila Eiffelova veža. Prečo to bolo, prečo sa ľudia vtedy stretli? Lebo to chceli, chceli sa jeden s druhým deliť, spoznať. Ľudia v Európe po prvý raz počuli znenie gamelanu, áno? Tá Eiffelovka tam dodnes stojí, pretože niekto vytvoril také krásne dielo, že ho nechceli rozobrať. Rozobrali všetko ostatné, a tá jediná stojí – je to mimoriadny symbol toho, že ľudstvo sa chcelo podeliť so svojimi skúsenosťami a kultúrnymi tradíciami, so svojou hudbou, svojou gastronómiou, veď to sú úžasné veci! Ľudia chodievajú radi do čínskej reštaurácie... a potom prídu Čiňania, a nemajú ich radi.

KG: *Toto sú choroby našej spoločnosti. Je to problém, ktorý by si vyžadoval inú a dlhšiu diskusiu. Vráťme sa k hudbe: V súvislosti s vaším vzťahom k Schumannovi máte nejakú zaujímavú skúsenosť či zážitok. Povedzte mi o tých Schumannovcoch.*

EV: Bol to vnuk Kláry a Roberta Schumannovcov – Felix, ktorý ako jediný odišiel do Ameriky a táto schumannovská línia tam existuje dodnes. Felix prišiel do Spojených štátov, tuším, ako obchodník a vlastne celá táto jeho rodinná línia tam pretrvala. Sú roztrúsení v niekoľkých štátoch, no všetci sú spríbuznení a udržiavajú povedomie o svojich predkoch. Jeden z potomkov tohto Felixa – Walter Schumann – bol dokonca

dost známym hudobným kritikom, ktorý v druhej polovici 20. storočia písal do novín v New Yorku. V roku 2014 táto rodina zorganizovala jednorazovo prvý schumannovský festival a práve v tomto roku sa konal druhý ročník a rozmyšľajú, že by sa festival konal pravidelne. Členovia rodiny nie sú profesionálni hudobníci, ale niektorí z nich majú záujem o hudbu. Jeden z nich žije v New Yorku, ten chodíva na koncerty orchestra, kde môj manžel diriguje už asi 12 – 13 rokov. A tak sme sa s ním vtedy zoznámili a v roku 2014 zorganizovali festival. Keďže tak milujem Schumanna a vedia, že ho veľa hrám, pozvali ma tam. Vtedy som hrala sólové aj komorné diela s lokálnymi umelcami. Po 9 rokoch sa rozhodli, že v tom budú pokračovať, a ak by bolo možné, mohli by sa prípadne niektoré koncerty ponúknuť aj tu, v Európe. Niekde v Schumannovom dome v Zwickau či niekde inde v Nemecku, kde sa Schumann za života pohyboval. Je to skutočne krásna skupina ľudí. Túto rodinu mám veľmi rada. Pretože zbožňujem Schumanna.

KG: *Hrávate koncerty a realizujete aj nahrávky. Je pre vás niečo príjemnejšie, robíte niečo z toho radšej? Je lepšie vystupovať verejne pred ľuďmi, alebo sedieť v štúdiu bez publika a robiť na nahrávke?*

EV: Oboje robím rovnako rada, rada hrám pred publikom, ale realizovala som tiež dost nahrávok a niektoré, ktoré sa nahrávali v sále bez ľudí, a nie v štúdiu, patrili k mojim najpríjemnejším zážitkom.

KG: *A nechýbalo vám publikum?*

EV: Nie, zbožňujem hrať aj v prázdnej sále. Sála ma vždy inšpiruje a veľmi rada na takéto nahrávky spomínam. Rada nahrávam, nemôžem povedať, že nie. Sú ľudia, ktorí nemajú radi mikrofón. Keď vedia, že sa nahráva, tak sú odrazu bez inšpirácie alebo znervóznejú. Rada, samozrejme, hrám aj pre ľudí, veď preto hrám – hudba je asi najsilnejším a univerzálnym komunikačným prostriedkom, má svoju vlastnú reč, ktorej každý rozumie. Hudba nediskriminuje nikoho, nepozná národnosť, nepozná rasu, nepozná reliгию, nepozná znevýhodnenosť, v podstate každý človek vie hudbu precítiť. S hudbou sa už narodíme, ja v to verím. Každé dieťa, keď je maličké (tak do troch-štyroch rokov), sa bude snažiť tancovať, spievať alebo tleskať do rytmu... Ono to potom, keď idú do školy, mnohých prejde. O tom by sa tiež dalo veľa hovoriť. Ale my sa s hudbou narodíme. Myslím si, že je našou súčasťou, a práve to je tá naša najkrajšia komunikácia, ktorú máme. V toto ja veľmi silne verím.

KG: *Môžem sa ešte spýtať na tie detské skladbičky? Ako dieťa ste mali také kreatívne obdobie. Nepokračovalo to? Alebo si stále niečo vymýšľate?*

EV: Ja som to akosi vedome „zabila“, mohla by som povedať. Neviem, či som spravila dobre, pretože niekedy ma to tak chytí, že si sadnem a niečo si improvizujem. Komponovala som, stále som mala v hlave hudbu, aj moje noty sa volajú *I Have Music*. Už od piatich rokov som mame stále hovorila – mám hudbu, teda niečo počujem, ale nevedela som to zapísať, takže som to mame diktovala. Keď som ešte ako osemročná mala interview vo *Večerníku* a pýtali sa ma, čím chcem byť, vždy som povedala, že chcem byť skladateľkou. Nehovorila som, že chcem byť klaviristkou. Komponovala som také detské skladby, nejakých 22 alebo koľko som ich urobila. Písala som si niekedy aj v škole pod lavicou... Potom asi v 13 rokoch, keď som už povyhrávala všelijaké súťaže a chystala sa na ďalšie – celoštátne, rozhodla som sa, že na to vlastne nemám čas, že by som to musela začať seriózne študovať tak, ako študujem klavír. Bolo to ťažké rozhodnutie, pretože mňa tá hudba držala veľmi veľa rokov. Veľakrát počujem celé

orchestrálne skladby a priznám sa, nevedela by som ich dnes zapísať. Pretože neviem, ako písať party; neviem, ako to zapísať.

KG: *Upravovali ste ich, než ste ich potom vydali?*

EV: Nič som s nimi neurobila. Smiala som sa na niektorých zakončeníach v posledných taktach, na „tým–papám“ a tak podobne, ale nechala som to také, aké to bolo. Aj som do úvodu napísala, že to skomponovalo dieťa, aby bolo každému jasné, že sú to skladby pre deti, ktoré skomponovalo dieťa a nie dospelý. Bohužiaľ, mnohí mi hovorili, že sú príliš ťažké. Nerozumiem prečo, mne sa zdajú byť veľmi jednoduché. Takže nič som s nimi nerobila, nechala som ich tak.

KG: *Čo vás čaká najbližšie?*

EV: Čakajú ma nejaké koncerty na Slovensku, v Rakúsku, Maďarsku, ale aj v USA. Stále ešte cestujem. Na Slovensko som sa ako interpretka vrátila pomerne neskoro, aj keď som tu párkrát bola. Na koncerte som však vystúpila po prvý raz, tuším, v roku 2012 či 2013. To bol po mnohých rokoch akýsi môj *comeback*. Hrala som v Žiline, dirigoval Oliver Dohnányi – bolo to veľmi príjemné stretnutie. Niektorých z hudobníkov som dlho nevidela – mám na to veľmi pekné spomienky. A potom v ďalšom roku som hrala v Bratislave v Mirbachovom paláci, neskôr to bolo v roku 2019... takže všetko postupne, postupne... Teraz, keď som tu, tak predpokladám a dúfam, že to bude trochu častejšie. V marci som otvorila festival Clary Schumannovej v Southern Finger Lakes, tam som hrala koncert Roberta Schumanna a aj sólový recitál. Viedla som aj interpretačné majstrovské kurzy pre študentov. Nejaké koncerty budú aj na Slovensku. V priebehu roka by som rada pokračovala v spomínanej sérii „Virsik and Friends“, ale nechcem to ešte konkretizovať. Teším sa aj do Maďarska, lebo si myslím, že sa tam bude dobre hrať. Ľudia tam majú hudbu radi, takže sa na to teším. Aj kvôli tomu, že som v Maďarsku nikdy nehrala. Dokiaľ som bola tu, tak ma na žiadny koncert do Maďarska neposlali, a keď som už bola v zahraničí, tak až do deväťdesiateho roku som do týchto krajín nemohla cestovať. Potom, keď sa to zmenilo, išiel ten čas akosi prirýchlo, že sa to nejako nikdy neuskutočnilo... a tak sa teraz na to veľmi teším.

KG: *Čo by ste odporučili mladým ľuďom, ktorí sa chcú stať hudobníkmi, nielen klaviristami, ale aj v iných odboroch? Čo je najdôležitejšie, na čo by sa mali sústrediť?*

EV: Počúvať hudbu, čím viac počúvať všetku hudbu.

KG: *Niektorí hovoria, že keď počúvajú hudbu, tak im to potom prekáža... trebárs skladatelia nepotrebujú staršiu hudbu, veď oni vymýšľajú novú hudbu. Nechcú byť ovplyvnení.*

EV: Ale bez tej starej hudby to nejde – to je ten pilier, nie? Raz, keď som bola na hodine ešte u profesora Zaka, pracovali sme nad niečím, nad nejakou Beethovenovou sonátou. On mi stále hovoril – „zahraj to takto, takto zahraj“ a potom sa zamyslel a povedal: „to nie je napodobňovanie, ale je to napodobňovanie, a ja vám vysvetlím prečo“. V pracovni, kde mal dve krídla, mal až po plafón obrovskú knižnicu. Vytiahol nejakú knihu a ukazoval mi maliarov – „každý prešiel cez to modré obdobie!“ Napodobňovali tých svojich, učili sa, veď aj dnes maliar chodí do galérie a robí tam kópiu nejakého diela. Ako sa naučíte? Tak, že napodobňujete druhých a z toho sa vlastne sami môžete učiť a rozvíjať to, čo je vo vás iné. Bez toho sa nikam nedostanete. On to bral tak, že ak má niekto tento postoj – „ja som ja a nič iné ma nezaujíma“, tak to nie je v poriadku. Musíme sa najprv naučiť to, čo existovalo pred nami, aby sme vedeli, čím sme, pretože – či chceme alebo nie – sme toho súčasťou.

Erratum

V čísle *Slovenskej hudby* 1/2023 boli uverejnené štúdié, ktoré sú rozšírenými verziami príspevkov účastníkov workshopu *Odras novodobých spoločensko-politických kríz v slovenskej hudobnej kultúre a tvorbe*, ktorý sa na pôde HTF VŠMU konal 1. 12. 2022. Táto informácia bola uvedená na konci uverejnených štúdií. Druhá veta, že ide o výstup projektu VEGA 1/0629/22 *Prejavy existenciálnej krízy v dielach slovenských skladateľov od 2. polovice 20. storočia*, sa nevzťahuje na štúdiu Michala Ščepána *Autobiografické momenty v diele Tadeáša Salvu* a esej Jevgenija Iršaia *O Tikkun Olam. Môj pohľad na...* Hlavná riešiteľka grantu prof. Markéta Štefková, PhD. sa za nesprávnu informáciu ospravedlňuje autorke podnetu doc. PhDr. Hane Urbancovej, DrSc. a redakcii časopisu *Slovenská hudba*.

Súčasne na žiadosť Michala Ščepána uverejňujeme informáciu, že jeho štúdiá *Autobiografické momenty v diele Tadeáša Salvu* je výstupom grantového projektu VEGA č. 2/0116/20 *Osobnosť a dielo v dejinách hudobnej kultúry 18. – 20. storočia na Slovensku*.